

Pavla Kremserová a Barbara Strobachová

Věkové zvláštnosti dětí

Požadavky pro ukončení

- forma výuky: přednáškové bloky
- termíny:
  - 24. 9. 2016 – 13:00-16:30 (PK)
  - 12. 11. 2016 – 16:40-19:15 (BS)
  - 26. 11. 2016 – 13:00 – 16:30 (BS)
- metody hodnocení: vědomostní test (studijní materiály)

Harmonogram přednášky

- úvod, očekávání
- předmět vývojová (ontogenetická) psychologie
- souhrnná vývojová témata

Vývojová (ontogenetická) psychologie

- Proč bychom ji u dítěte měli znát?

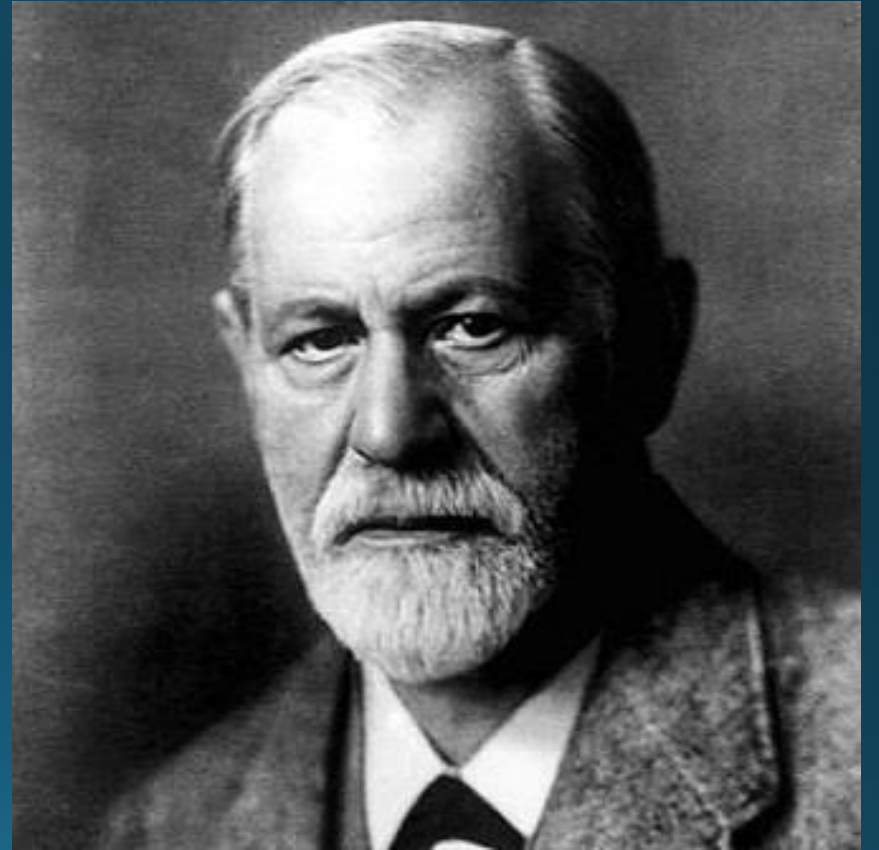

Vývojové teorie

- Mnoho typů teorií
- Vývoj psychosexuální - Sigmund Freud
- Vývoj identity - Erik Erikson
- Vývoj kognitivní funkcí - Jean Piaget
- Vývoj morálky - Lawrence Kohlberg
- Vývoj kresby
- Vývoj hry
- Vývoj řeči

Sigmund Freud

- * 1856 Příbor na Moravě, + 1939 Londýn
- Zakladatel psychoanalýzy
- Revoluční psychosexuální vývojová teorie

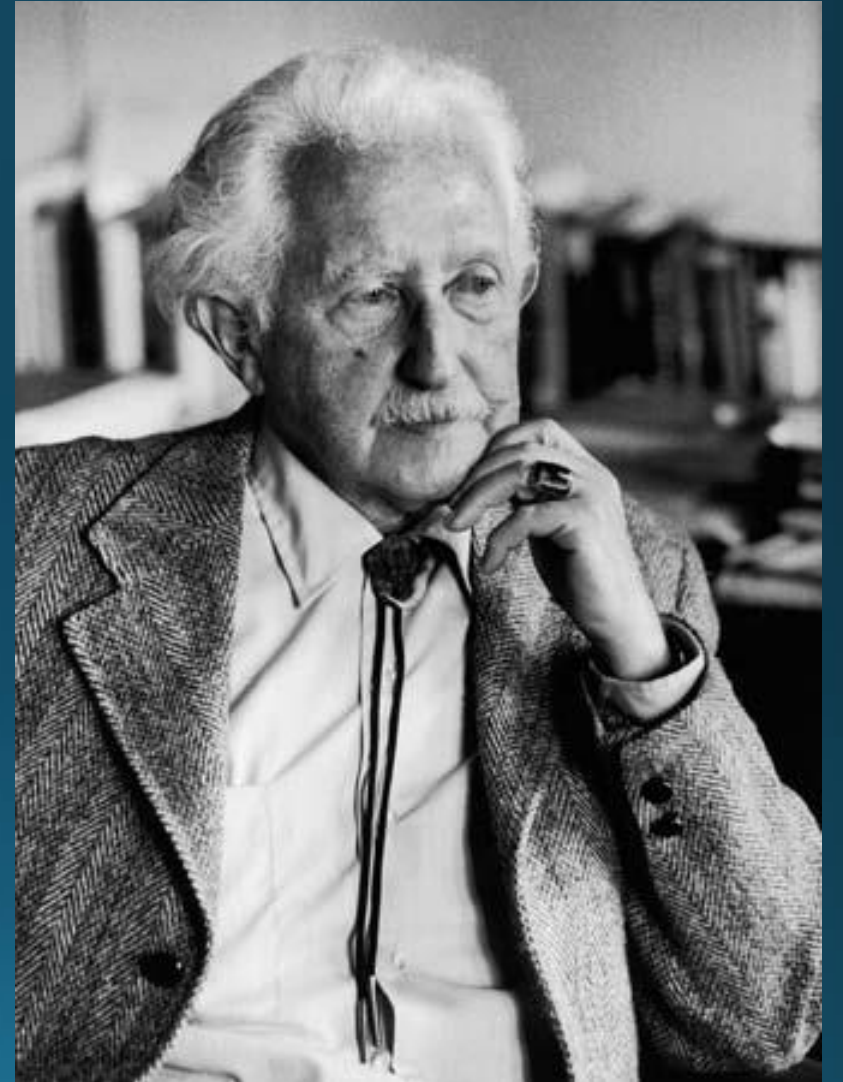

Psychosexuální vývoj

- Název oblasti podle přesunu sexuálního pudu:
- 1. Orální stádium (0-1,5 rok)
  - Orální fixace
- 2. Anální stádium (1,5-3 roky)
  - Anální fixace
- 3. Falické stádium (3-5)
  - Oidipův komplex
- 4. Latentní stádium (6-12)
  - mozek
- 5. Genitální stádium (12-21)
  - genitálie

Erik Erikson

- * 1902, + 1994
- Prožíval krizi identity
- Navrhl 8 vývojových stádií identity
- Revize Freudových stádií
- Každé stádium má určitý typ krize
- Vyřešení posouvá ego, které získá „ctnost“
- Jinak pocit méněcennosti

Vývoj identity

- 1. základní důvěra x základní nedůvěra (0-1 rok)
  - Ctnost: naděje
  - Vznik nejtěžších patologií
  - Existencionální otázka: Mohu důvěřovat světu?
- 2. autonomie x stud (1,5-3 let)
  - Ctnost: vůle
  - Vznik pochybností a stud (stydím se sám za sebe)
  - Existencionální otázka: Je v pořádku jaký jsem?
- 3. iniciativa x vina (3-5 let)
  - Ctnost: účelnost
  - Vznik pocitu viny (udělal jsem něco špatného, co se dá napravit)
  - Existencionální otázka: Je v pořádku to, co dělám?

- 4. snaživost x méněcennost (6-12 let)
  - Ctnost: kompetence
  - Vznik pocitu nedostatečnosti
  - Existencionální otázka: Mohu být přínosem ve světě lidí a věcí?
- 5. identita x konfuze rolí (12-20 let)
  - Ctnost: věrnost
  - Vznik vnitřního chaosu
  - Existencionální otázka: Kdo jsem? Čím mohu být?
- 6. intimita x izolace (20-30 let)
  - Ctnost: láska
  - Vznik izolace sebe samého
  - Existencionální otázka: Mohu milovat?

- 7. generativita x stagnace (30-60)
  - Ctnost: péče
  - Vznik stagnace a uzavření
  - Existencionální otázka: Mohu se ohlédnout za životem?
- 8. integrita x zoufalství (60-+)
  - Ctnost: moudrost
  - Vznik chorobného strachu ze smrti
  - Existencionální otázka: Bylo v pořádku jaký jsem byl?

Jean Piaget

- * 1896, + 1980
- Švýcar, biolog
- Teorie na základě pozorování svých 3 dětí
- Také teorie vývoje morálního usuzování
- Ontogeneze kognitivního vývoje
  - Vývoj způsobu, jakým člověk v průběhu svého života poznává a jak pracuje se získanými informacemi
- 4 hlavní stádia

Kognitivní vývoj

- 1. senzomotorické stádium (18- 24 měsíců)
  - Uvědomování si počitků z vnějšího i vnitřního prostředí, pouze „tady a teď“
  - Ke konci stálost objektu
- 2. předoperační stádium (2-7 let)
  - Uvažuje o předmětech a používá fantazijní prvky hry
  - Ke konci stálost počtu, objemu
- 3. stádium konkrétních operací (7-12)
  - Operace se symboly konkrétních předmětů
  - Ke konci schopnost abstrakce
- 4. stádium formálních operací (12-...)
  - Schopnost abstraktního myšlení, vytváření hypotéz

Piagetovy pokusy

- <https://www.youtube.com/watch?v=TRF27F2bn-A>

Lawrence Kohlberg

- *1927, +1987
- Koncept morálního vývoje
- Vycházel z Piageta
- Ověřoval pomocí hypotetických dilemat

- 7 stádií a 3 úrovně

Morální vývoj:

- 0. předmorální stádium – rozlišování libého (zábava) a nelibého (bolest)
- I. Úroveň prekonvenční morálky (předškolní věk)
  - 1. stádium – orientace na poslušnost a vyhnutí se trestu
  - 2. stádium – orientace na odměnu, dodržení pravidel pouze v os. zájmu
- II. Úroveň konvenční morálky (školní věk)
  - 3. stupeň – orientace na to být „hodným dítětem“, dobré je to, co se ode mě očekává a vyhnout se nesouhlasu
  - 4. stupeň – orientace na autoritu, právo a řád, vyhýbání se pocitu viny za nedodržení

- III. Úroveň – postkonvenční morálky (dospělost)
  - 5. orientace na společenskou smlouvu – principy obecně uznávané jako důležité pro všeobecný prospěch, k přesunu dochází ve 30 letech
  - 6. orientace na (samostatně zvolené) univerzální etické principy, spravedlnost, důstojnost, rovnost; tohoto stádia dosáhne asi jen 15% lidí
  - 7. náboženské stádium – mystické, jde o tzv. kosmické vědomí jednotu s vesmírem či s Bohem
- Kritika
  - Studie vznikla pouze po rozhovoru s muži, ženy dosahují podle ní stádia vždy nižší než muž (obvykle 3. st. a muž 4. st.) → ženy nejsou méně morální, ale kladou vyšší důraz na sociální aspekt situace a potřeby ostatních

Heinzovo dilema

- V jedné daleké zemi umírala žena, která onemocněla zvláštním druhem rakoviny. Existoval lék, o němž si lékaři mysleli, že by mohl ženu zachránit. Šlo o určitou formu rádia, kterou jeden lékárník v tomtéž městě právě před nedávnem objevil. Výroba byla velmi drahá, avšak lékárník požadoval desetkrát víc, než kolik jej stála výroba. Za rádium zaplatil 200 dolarů a za malou dózu s lékem požadovat 2 000. Heinz, manžel nemocné ženy, vyhledal všechny své známé, aby si půjčil peníze a usiloval i o podporu úřadů. Shromáždil však jen 1 000 dolarů, tedy polovinu požadované ceny. Vyprávěl lékárníkovi, že jeho žena umírá, a prosil jej, aby mu lék prodal levněji, nebo ho nechal zaplatit později. Lékárník však řekl: „Ne, já jsem ten lék objevil a chci na něm vydělat nějaké peníze.“ Heinz tím vyčerpал všechny legální možnosti; je zcela zoufalý a uvažuje, zda by se neměl do lékárny vloupat a lék pro svou ženu ukrást.

Určení morálního stádia

- 1. stádium (poslušnost): Heinz neměl ukrást lék, protože následkem toho by byl uvězněn
- 2. stádium (osobní zájem): Heinz měl ukrást lék, protože pak by byl mnohem šťastnější, kdyby zachránil svou ženu, i kdyby byl odsouzen do vězení
- 3. stádium (hodné dítě): Heinz měl ukrást lék, protože to jeho žena očekávala.
- 4. stádium (zákon): Heinz neměl ukrást lék, protože zákon zakazuje krást
- 5. stádium (společenská smlouva, lidská práva): Heinz měl ukrást lék, protože každý má právo na život, bez ohledu na zákon. Nebo: Heinz neměl ukrást lék, protože vědec má právo na kompenzaci za své úsilí.
- 6. stádium (univerzální etika, individuální svědomí): Heinz měl ukrást lék, protože zachránit lidský život je základnější hodnota než právo jiné osoby na majetek. Nebo: Heinz neměl ukrást lék, protože tak porušil zlaté pravidlo cti a respektu.

Dětská kresba

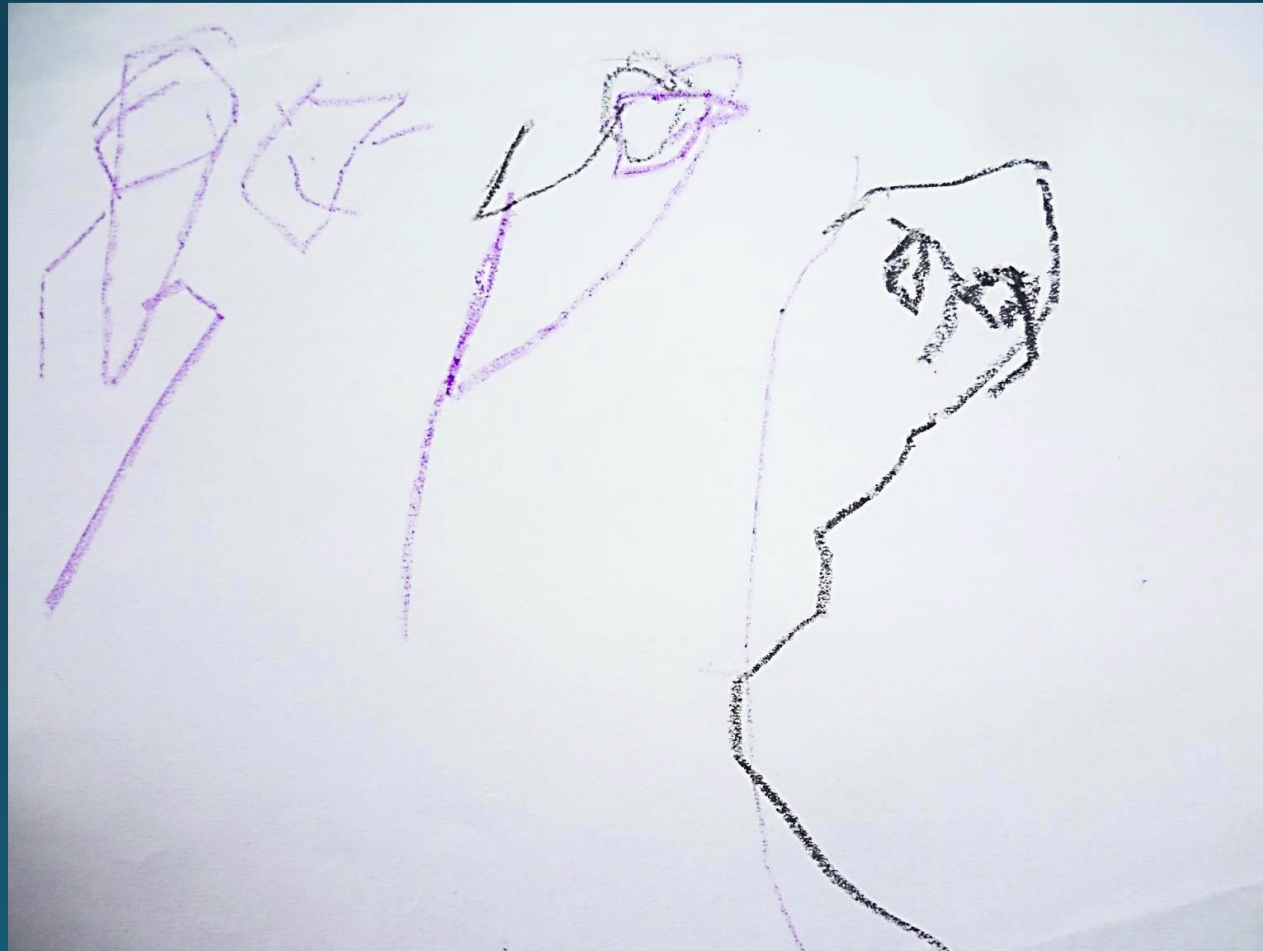
- Kresba odráží osobnost dítěte – jeho vnímání, charakter a individualitu
- Kresbou dítě komunikuje, vyjadřuje své pocity i obavy
- Kresby dětí se stejného věku se podobají
- Vzniká z radosti něco napodobit, radost ze hry
- Velmi dobrá diagnostická metoda
- Vzniká kolem 2. roku podobně jako řeč

Vývoj kresby

- 1. Bezobsažné čmáranice (kolem 2 roku)
  - radost z pohybu, zanechání vlastního otisku
  - Neznázorňují konkrétní věci, jde o radost z pohybu
  - Z počátku přesahují papír později se mírní

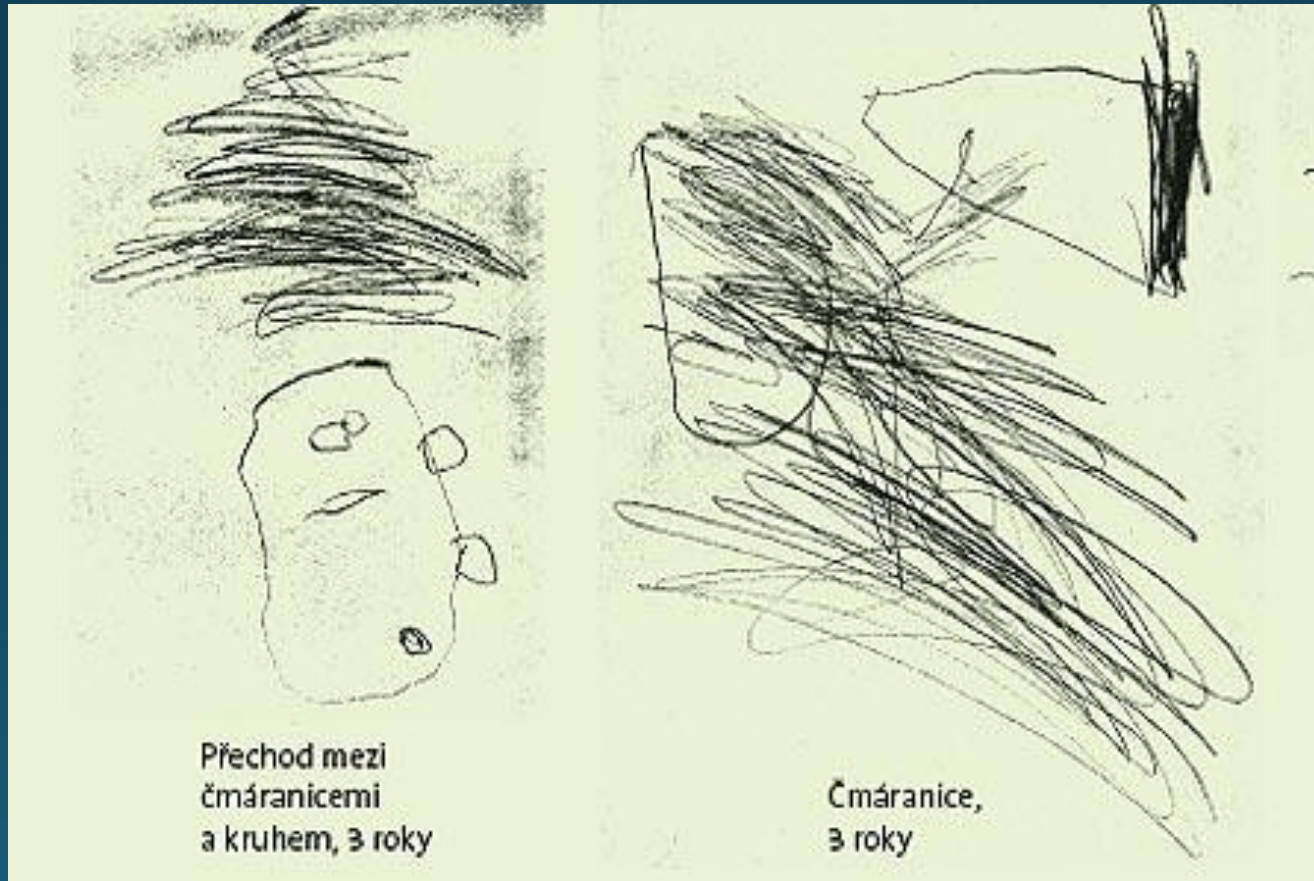

- 2. Asociativní čmáranice (ke konci 2 roku)
  - Význam kresby je dítětem dodáván dodatečně, může to být had, maminka, ...

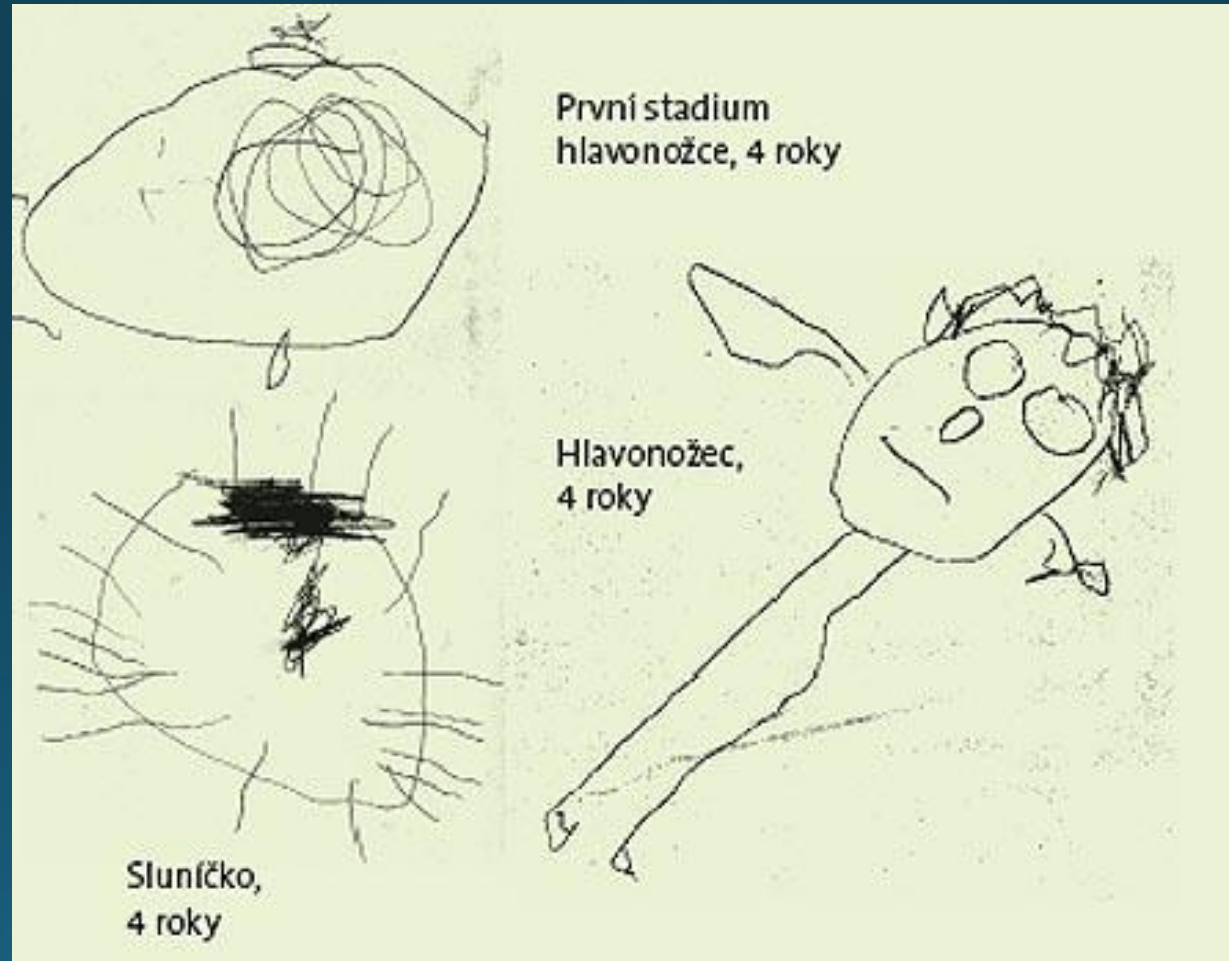
- 3. Pojmenované čmáranice (2-3 roky)

- Dítě dokáže dopředu říct, co kreslí, ale kresba si ještě není podobná
- První co se naučí je kruh, kreslí jej pořád dokola. Když se obrázek nepovede přečmárají jej znova kruhy.
- Později dojde k propojení kruhu a čáry - sluníčko

- 4. hlavonožec (3-5 let)

- Z kruhů a čmáranic se postupně vyloupne člověk
- Jak dítě roste přidává více detailů
- Jsou již hrdí na své kresby a darují je všem okolo

- 5. Transparentnost a sklápění (5-7 let)

- Kolem 6 roku dítě kreslí člověka s končetinami
- Dítě kreslí transparentně, je vidět i to, co by normálně nebylo
- Sklápění – kresby jsou bez perspektivy, disproporční
- Dítě kreslí v tomto věku to, co zná, kreslí vše, o čem ví. Nakreslí například hlavu z profilu, ale přidá jí dvě oči, i když je vidět jen jedno. Ale ono ví, že na hlavě jsou oči dvě.

- 6. Vizuální realismus (7-12 let)

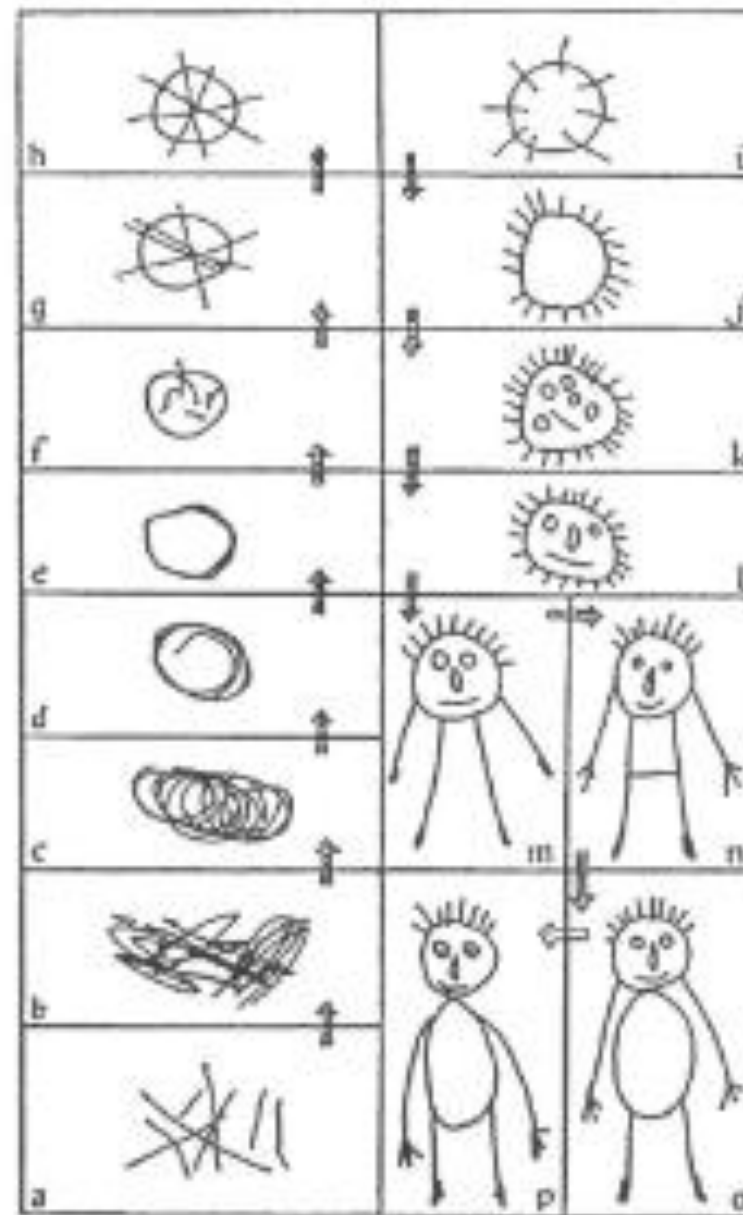
- Dítě kreslí to, co vidí. Jeho vidění světa je již objektivnější. Nakreslí-li dům, není již vidět, co je uvnitř, pouze to, co je vidět okny.

- 7. Zobrazování v prostoru (12-...)
  - Kresby jsou propracované, obsahují spoustu detailů

Vývoj kresby

Dětská hra

- Rozvíjí dětskou představivost, komunikační dovednosti, sociální schopnosti
- Hra je přirozená jak pro dítě, tak pro dospělého
- To jak hru dítě v dospělosti bude vnímat závisí na okolí a rodině
- Hra slouží i jako terapie i jako diagnostický nástroj (scénotest)

- Pro dospělé se dnes ze hry stává předmět komercializace a neplní tak svůj původní smysl

Scénotest

Vývoj hry

- Podle Fontany (2003):
- 1. Senzomotorická hra (0-1 rok)
  - Zkoumání a manipulace s předměty v rámci pohybu a všech smyslů
    - Strkání do úst, házení, třesení
- 2. Předstíravá hra (okolo 2 let)
  - Využití předmětu k jejich obvyklému účelu, ale v předstírané kapacitě
    - Hřebínek pro panenku používá pro sebe, je orientováno na své tělo
- 3. Reorientace k objektům (později okolo 2 let)
  - Dítě zaměřuje předstíravou hru k jiné hračce či člověku
    - Užívá lžičku pro panenky ke krmení panenky, hřebínkem pro panenky češe mamince vlasy
    - Tlačí kočárek

- 4. Náhražková předstíravá hra (2-3 roky)
  - Dítě užívá předměty k něčemu jinému než jsou
    - Krabíčka je auto
- 5. Sociodramatická hra (okolo 5 let)
  - Děti si hrají na někoho jiného, napodobují rodiče
    - Hra na doktora, matku, otce
- 6. Uvědomění rolí (okolo 6 roku)
  - Uvědoměle si hraje a ostatním dává role
- 7. Hry s pravidly (7-...)
  - Děti nahrazují dosavadní předstírané hry hrami se stanovenými pravidly
  - Hry s pravidly mají význam i pro dodržování společenské smlouvy
  - Postupně dochází k soutěžení u dětí, přechází ve sport

Význam hračky

- Hračky mají význam pro citovou rovnováhu dítěte
- Oblíbená hračka se stává tzv. tranzitní (medvídek, panenka)
  - Důvěrný vztah, říká ji tajemství, radí se s ní a svěřuje se jí
  - Mají je pořád u sebe
  - Pokud dítě hračku kárá nebo bije, je to ukazatel pozorování negativního sociálního chování
  - Hračka pomáhá se vyrovnat s tíživou situací, uvolnění tenze
  - Před školní docházkou zvyk vymizí, pokud se ale objeví je to znak, že dítě prochází nějakou duševní tísň
  - Rodiče by určitě neměli s takovou hračkou manipulovat lze nebo dokonce ji dítěti třeba za trest odebrat

Vývoj řeči

- Broukání, žvatlání (2-6 měsíců)
  - Děti vydávají zvuky pro potěšení, není souvislost se zvuky z okolí (ve světě broukají všude stejně)
  - Dělají to i o samotě (není to společenský jev)
- První slabiky (6-9 měsíců)
  - Děti napodobují zvuky, které dělají dospělí a vypouští ty, které neslyší
  - Ba, da, ma, ta, ...
  - Rozvoj řeči se odvíjí i od pochvaly okolí
- První slovo (okolo 1 roku)
  - Jednoduché slovo, ba-ba, ta-ta, ma-ma
  - Rozumí jednoduchým pokynům „ne-ne“

- Jednoduché věty (do 2,5 let) – 200-300 slov
  - Rozlišuje svou slovní zásobu
  - Ptá se: „Co je to?“
- Mluví ve větách (do 3,5 let)
  - Začíná chápat gramatickou stavbu vět a rozšiřuje slovní zásobu
  - Ptá se: „Proč?“
- Umí vyprávět (do 4,5 let)
  - Dokončuje se gramatická stavba vět
  - Chápe děj a vypravuje
- Souvětí, obrovská slovní zásoba (do 6,5 let) – 14 000 slov
  - Je schopno dlouze o něčem mluvit,
  - Učí se i výrazy z okolí, kterým nemusí rozumět

Zdroje k vývojovým teoriím

- Fonagy, P., & Target, M. (2005). Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie. Praha: Portál.
- Drapela, V. J. (2008). Přehled teorií osobnosti (5. vyd.). Praha: Portál.
- <http://rudolfkohoutek.blog.cz/>
- <https://youtu.be/5czpgS4u26M> - Heinzovo dilema
- Říčan, P. (2014). Cesta životem (Vyd. 3.). Praha: Portál.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). Vývojová psychologie (2., aktualizované vydání). Praha: Grada.
- Thorová, K. (2015). Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (2014). Psychologie dítěte. Praha: Portál.
- Erikson, E. H. (2002). Dětství a společnost. Praha: Argo.
- Erikson, E. H. (2015). Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka. Praha: Portál.
- Svoboda, M., Krejčířová, D., & Vágnerová, M. (2015). Psychodiagnostika dětí a dospívajících (Vydání třetí). Praha: Portál.
- Fontana, D. (2014). Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele (Vyd. 4.). Praha: Portál.
- Svoboda, M., Krejčířová, D., & Vágnerová, M. (2015). Psychodiagnostika dětí a dospívajících (Vydání třetí). Praha: Portál.